Cea dintîi Adunare Națională a moldovenilor de peste Nistru

Acum 75 de ani, la 17 decembrie 1917, la Tiraspol s-a deschis cea dintîi Adunare Națională a moldovenilor de peste Nistru.

Eveniment marcant în istoria Mișcării noastre de renaștere și eliberare națională — cea dintîi Adunare Națională a moldovenilor de peste Nistru, ce și-a desfășurat lucrările la Tiraspol în zilele de 17—18 decembrie 1917 — este și o mărturie elocventă a capacității neamului nostru de a-și păstra ființa națională în împrejurări vitrege.

Locuind din vremuri imemorabile în spațiul dintre Nistru și Bug, românii moldoveni, deși fuseseră rupți de la matca culturii naționale, se redeșteaptă la viața națională în toamna anului 1917. Cea dintîi mărturie documentară a redeșteptării conștiinței naționale este chemarea pentru Adunarea Națională de la Tiraspol, semnată de cinci soldați din Transnistria: Bulat, Jalbă, Durbailă, Dumian și Mălai.

Toți moldovenii de peste Nistru erau chemați să se adune la 17 decembrie 1917 la Tiraspol pentru ca împreună să ridice «steagul națiunii noastre» și să-și dobîndească Drepturile firești: introducerea limbii române în școli, biblioteci, biserică, judecătorii și instituții medicale.

O atmosferă de însuflețire domina la Tiraspol în ziua deschiderii Adunării Naționale. Centrul de pregătire al Adunării se afla la Comitetul soldaților și muncitorilor și era condus de soldatul Toma Jalbă, cel care la Congresul ostășesc de la Chișinău din 21 octombrie 1917 rostise istoricele cuvinte că «dacă basarabenii vor uita pe frații lor de peste Nistru, aceștia vor săpa malul rîului pe dincolo de unde trăiesc moldovenii, pentru ca astfel să fie la un loc toți frații». Unii dintre soldații participanți purtau pe piept tricolorul românesc. Înainte de Adunare se creă o comisie școlară moldovenească, care hotărî să convoace la 28 decembrie 1917 cel dintîi Congres al învățătorilor moldoveni din ținutul Tiraspolului, care urma să «ia măsurile practice pentru naționalizarea cît mai în grabă a școlilor moldovenești».

În cuvîntarea de deschidere a Adunării Naționale de la Tiraspol sublocotenentul Bulat trecu în revistă evenimentele și măsurile organizatorice întreprinse de comitetul moldovenesc în scopul redeșteptării naționale a moldovenilor de peste Nistru, fiindcă, menționa el, «noi, moldovenii din părțile acestea am stat pînă acuma ca într-o pădure întunecoasă».

«Oamenii noștri cei învățați — spunea în cuvîntarea sa la Adunare soldatul Toma Jalbă — au trebuit să se lepede de noi și să se ducă prin alte gubernii, unde s-au pierdut, așa că noi am crescut ca iarba sub piatră.

În istoria moldovenească se spune că noi am fost odinioară o împărăție mare și puternică. Dar a venit turcu și ne-a bătut, apoi a venit rusul, care nu ne-a bătut cu bîta, dar ne-a închis într-o cămară fără lumină și am chiorît.

Dar acum s-a făcut lumină pentru toți — acum trebuie să ne deșteptăm și noi, ca să știe toate națiunile că și noi sîntem un neam cinstit și foarte cultural».

Comitetul moldovenesc din Transnistria, creat la sfîrșitul lui octombrie 1917, a întreprins mai multe măsuri organizatorice pentru buna desfășurare a Adunării Naționale de la Tiraspol. La 19 noiembrie 1917 la Tiraspol se desfășoară o adunare a ostașilor și a creștinilor, la 21 noiembrie a avut loc o adunare moldovenească la Grigoriopol.

Comitetul permanent (statornic) și programul propus de el au întrunit astfel susținerea unanimă a Adunării Naționale.

În cea dintîi zi Adunarea a adoptat rezoluția în problema școlilor, în care, printre altele, se menționa:

«— Învățămîntul va fi obligatoriu pentru toți copiii (băieți și copile) de la 6 ani în sus. El va fi fără plată.

— În toate școlile se va întrebuința de acum încolo **alfabetul latinesc.**

— Limba de predare în școlile începătoare din satele moldovenești va fi limba moldovenească.

— În școlile de mijloc (gimnazii, seminarii de învățători și seminarii duhovnicești) pentru elevii (ucenicii) moldoveni să se înființeze catedre de limbă, literatură și istorie moldovenească.

— Să fie rugat Sfatul Țării Basarabiei să se grăbească cu deschiderea unei universități moldovenești, pentru ca tinerii moldoveni de pe malul stîng al Nistrului să aibă unde se înzestra cu cultura națională mai înaltă».

Participanții la Adunarea Națională au întîmpinat cu bucurie delegația Parlamentului (Sfatul Țării) Basarabiei, formată din dnii Pan Halippa, vicepreședinte al Sfatului Țării, deputații Gheorghe Mare, Nicolae Gafencu, Anton Crihan și Onisifor Ghibu, redactorul ziarului chișinăuian «Ardealul».

Lucrările Adunării s-au desfășurat sub tricolorul românsec pe care delegația «Sfatului Țării» i l-a înmînat solemn președintelui Adunării Naționale de la Tiraspol. «Delegația de la Chișinău — menționa în cuvîntarea sa la înmînarea drapelului național deputatul Gheorghe Mare — va pune în mînă steagul acesta. El este steagul neamului nostru. Sub umbrirea lui trăiește întregul neam moldovenesc și românesc și pentru izbînda lui luptăm cu toții în aceste vremuri. Voi pînă acum n-ați avut drepturi, n-ați avut conștiință națională. De astăzi înainte steagul nostru național va flutura mîndru și plin de încredere și peste voi. Să lucrați așa, ca să-l duceți într-o toate la izbîndă».

Președintele Adunării Naționale de la Tiraspol, preluînd drapelul național, «și-a dat cuvîntul că moldovenii de peste Nistru vor ști a prețui acest lucru nou, pe care ei pînă acum nu l-au cunoscut».

Cu mare entuziasm participanții la Adunarea Națională de la Tiraspol ascultară cuvîntările dlor Pan Halippa, Onisifor Ghibu, Anton Crihan și Nicolae Gafencu.

În cuvîntarea de răspuns, soldatul transnistrean Durbailă menționa că «norodul nostru a fost rupt din coasta Basarabiei. Astăzi datoria ne cheamă la lucru ca să dregem greșelile de pînă acum. Să lucrăm în unire și cu chibzuială».

Cea dintîi zi de lucru a Adunării Naționale de la Tiraspol s-a încheiat în sunetele «Horei unirii» a poetului Vasile Alecsandri:

«Hai să dăm mînă cu mînă,
Cei cu inima română».

Tendințele unioniste deveniră și mai pronunțate în cea de-a doua zi de lucru, a Adunării Naționale de la Tiraspol. Mulți vorbitori au pus una și aceeași întrebare: să «facă parte Transnistria din Ucraina sau să se alăture Moldovei», la care țăranii au răspuns «să ne unim cu frații noștri din Moldova. Oamenii de la țară sunt trimiși cu această vorbă...». Un țăran din ținutul Balta cerea cu insistență «să facem măcar o bucățică de rezoluție ca să ne unim cu Basarabia».

În urma unor discuții aprinse, Adunarea hotărî să fie convocată o «adunare națională a împuterniciților tuturor satelor moldovenești din gubernia Hersonului și a Podoliei» și la acest «congres național» să fie hotărîtă problema unirii cu Basarabia.

În cea de-a doua zi de lucru, la 18 decembrie 1917, Adunarea Națională adoptă un șir de rezoluții referitoare la introducerea limbii române în biserică, judecătorii, spitale, fondarea unui azil pentru invalizi și orfani, problema agrară (împărțirea pămîntului), problema serviciului militar («moldovenii să nu mai fie duși la oaste afară din ținutul lor, ei să alcătuiască aici polcuri (regimente) moldovenești, comandate de ofițerii moldoveni»).

Evoluția ulterioară a evenimentelor din Transnistria nu le-a permis românilor moldoveni, care constituiau populația majoritară din acest ținut, să-și realizeze idealurile lor naționale.

Documentele celei dintîi Adunări Naționale a moldovenilor de peste Nistru și-au păstrat, însă, cu certitudine valoarea și actualitatea, acum, cînd alte trupe de ocupație au invadat acest ținut ce a cunoscut din plin suferințele înrobirii și ale oprimării.

Valeriu MATEI.